

Bedömarutlåtande för utbildning i teologi och religionsvetenskap (grund- och avancerad nivå) på ALT högskola (Akademi för Ledarskap och Teologi)

2025-05-21

Kort bakgrund

Bedömargruppen har haft i uppdrag att bedöma huruvida utbildningen i teologi och religionsvetenskap vid ALT högskola håller god kvalitet. Bedömningen har utgått från de nio kvalitetskriterier som beskrivs i *Riktlinjer för extern utvärdering av utbildning och forskning vid ALT högskola*. Inom ALT finns ett pastor- och ledarprogram (PLP) som kombinerar högskole- och folkhögskolemoment. Bedömningsgruppens uppdrag är dock begränsat till högskoledelen, även om folkhögskoledelen är viktig för kriterium 6 nedan.

Den 4 november 2024 genomfördes ett upptaktsmöte via zoom där representanter för ALT informerade om utbildningen och bedömningsarbetet. Inför upptaktsmötet lämnade ALT ett antal dokument till bedömargruppen (bilaga 1). Dokumentationen är omfattande och har gett en god inblick i verksamheten. Bedömargruppen har också haft tillgång till examensarbeten på kandidat- och masternivå. Efter önskemål från bedömargruppen fick bedömargruppen också tillgång till ett antal detaljplaneringar av kurser.

Platsbesök genomfördes i Örebro den 22 april (se program i bilaga 2). Bedömargruppen mötte skolans ledning, ansvariga för studieplanering, studentrepresentanter och lärarrepresentanter.

Följande personer har ingått i bedömargruppen:

Arne Rasmusson, professor emeritus i tros- och livsåskådningsvetenskap, Göteborgs universitet (ordförande)

Cecilia Wejryd, professor i kyrkohistoria och dekan vid den teologiska fakulteten, Uppsala universitet

David Nyström, lektor i Nya testamentets exegetik och kyrkohistoria och prorektor, Johannelunds teologiska högskola, Uppsala

Sam Wohlin, pastor och föreståndare för pingstkyrkan i Karlstad (professionsrepresentant)

William Wengelin, student ALT Örebro (studentrepresentant)

1. Studieresultatens motsvarar lärandemål och högskoleförordningens examensmål

Bedömargruppen har analyserat lärosätets matriser för måluppfyllelse i kandidat- och masterprogrammet i teologi, jämfört kursplaner med detaljplaneringar samt genomfört en kvalitetsgranskning av ett urval uppsatser. Granskningen har stämts av mot HF 6 kap och bil. 2 om examensmål för kandidat- och masterexamen.

Genomgången av matriserna visar en tydlig konstruktiv länk på kursnivå mellan lärandemål, lärandeaktiviteter och examinationsformer och de tre målområden som anges i HF 6 kap – kunskap och förståelse, färdighet och förmåga samt värderingsförmåga och förhållningssätt.

På grundnivå är progressionen väl dokumenterad: grundläggande introduktionskurser år 1 följs av ämnesfördjupning år 2 och ett självständigt examensarbete år 3 som uppfyller kravet på självständigt arbete enligt HF. Särskilt inom bibelvetenskap (BV) och systematisk teologi (ST) framträder en successiv fördjupning i alla tre målområden. Matrisen anger konkreta examinationsformer (t.ex. salstentamen, PM och seminarier) som säkerställer att studenterna examineras mot respektive examensmål. Bedömargruppen noterar dock begränsad progression inom religionshistoria och religionsbeteendevetenskap (RR) samt ett visst behov av ytterligare fördjupningsmöjligheter inom kyrko- och missionsstudier (KM), vilket riskerar att försvaga måluppfyllelsen för dessa ämnesinriktningar.

På avancerad nivå redovisas en gemensam teori- och metodkurs (AA401H) samt ämnesinriktningsspecifika fördjupningskurser som direkt adresserar kraven på ”väsentligt fördjupade kunskaper” och ”fördjupad metodkunskap” i HF för masterexamen. Självständiga arbeten om 30 hp (BV520H respektive ST520H) visar att studenterna når den forskningsförberedande nivå som fordras. Kommentarer i matrisen indikerar god progression överlag men pekar på svagare kontinuitet inom Gamla testamentet samt inom praktisk teologi och kyrkohistoria.

Bedömargruppen anser att självständiga arbeten inom ST och BV håller hög nivå, medan uppsatser inom KM uppvisar större variation. Det noteras att uppsatshandledare inom KM rekryteras för specifik ämnesexpertis men ofta saknar nära koppling till den löpande undervisningen, vilket kan påverka progression och återkoppling negativt. Detta ligger i linje med matriserna som indikerar mindre tydlig progression inom denna ämnesinriktning jämfört med BV och ST.

2. Undervisningen sätter studenternas lärande i centrum

Bedömargruppen intervjuade studenter vid ALT i samband med platsbesöket den 22 april. Studenterna gav uttryck för att deras lärande är centralt i undervisningen, och att lärarna är lyhörda samt värdesätter studenternas synpunkter. Däremot uppfattade studenterna kursutvärderingsformuläret som statiskt och begränsande.

Den formella kursutvärderingen utgör dock endast en del av utbildningens kvalitetssäkring. Eftersom utbildningen bedrivs i en liten miljö finns goda möjligheter till informella möten och samtal. Lärarna är tillgängliga för diskussion och bearbetning av undervisningens innehåll utanför ordinarie lektionstid, vilket skapar en nära relation mellan studenter och lärare.

Studenterna beskriver utbildningen som bred och menar att den förbereder dem väl för akademiskt skrivande. Lärarna uppfattas som kompetenta, och det finns en tydlig koppling mellan lärarnas forskning och den aktuella kurslitteraturen. En student framhöll dock att utbildningen i hög grad betonar bärarsamfundens teologi och att teologiska perspektiv från andra traditioner därmed ges mindre utrymme. En annan student uttryckte önskemål om att undervisningen i högre grad borde ge utrymme för samtal och reflektion kring hur den

akademiska teologin kan appliceras i det verkliga livet. Studenten efterfrågade mer vägledning kring hur undervisningens innehåll kan integreras med personlig tro och livserfarenheter. Bedömgargruppen konstaterar att bearbetning av ny information och dess praktiska relevans utgör en viktig del av lärprocessen.

3. Undervisningens innehåll och form vilar på vetenskaplig grund samt beprövad erfarenhet

Förutom översikt av de anställdas vetenskapliga kompetens, har vi undersökt kursutbud, kursplaner, detaljplaneringar på ett urval av kurser och kursutvärderingar, och läst uppsatser. Lärarna har adekvat och inte sällan, speciellt inom BV och ST, hög vetenskaplig kompetens, vilket också reflekteras i kursutformning och undervisning. Kursplaner är välgjorda. Kurserna är ambitiöst upplagda och innehåller inte sällan mer undervisningstid än som är vanligt inom motsvarande ämnesområden på universiteten. Litteraturval är adekvat och studenter tränas i att läsa akademisk text. Olika undervisningsformer används, såsom föreläsningar, seminarier, PM-skrivande och salstentor. Studenterna tränas kontinuerligt både i akademiskt skrivande och i analys och diskussion. I några kurser förekommer multiple choice- examinationer vilket inte ger studenten möjlighet att inom ramen för examinationsmoment träna vetenskapligt skrivande eller muntliga färdigheter. Överlag verkar träningen av muntliga färdigheter inte vara lika tydligt utarbetad som träningen i vetenskapligt skrivande. I ALT:s ledning råder medvetenhet om att nya AI-verktyg förändrar förutsättningarna för lärande och examination. ALT arbetar med frågor om AI-verktygens plats i utbildningen.

Kurserna verkar väl förbereda för skrivandet av kandidat- och masteruppsatser där forskningslikt arbete och skrivande direkt tränas. Uppsatskurser och handledning verkar fungera väl. Det urval av kandidat- och masteruppsatser som vi läst inom BV och ST uppvisar tillräcklig och ofta hög kvalitet och vittnar om att studenterna har lärt sig det akademiska hantverket. Uppsatserna tar upp intressanta och relevanta ämnen, och är överlag välstrukturerade, välskrivna och analytiskt välgjorda. I KM är uppsatskvaliteten inte riktigt lika hög. Det finns risker med att låta studenter göra intervjustudier redan på kandidatnivå utan djupare metodkunskap och med att göra analyser av sammanhang som uppsatsförfattaren själv ingår i. Vi har haft svårt att hitta aktuella uppsatser i RR varför vi avstår från att uttala oss om kvaliteten.

En frågeställning bedömningsgruppen har diskuterat är kopplingen mellan lärarnas forskning och kursutformning. Med forskningsanknytning verkar ALT i sin dokumentation framförallt syfta på att studenterna lär sig forska, i andra hand att lärarna själva bedriver forskning. Men också kurser kan vara mer eller mindre forskningsanknutna. Många kurser på ALT arbetar med lärarlag, vilket ger stabilitet och hållbarhet, men kan brista i spetskompetens. I intervjuer framkom att kurser på högre nivåer i praktiken är forskningsanknutna utifrån de lärare som lagt upp och oftast undervisar kurserna. Men ALT skulle kunna överväga att mer systematiskt diskutera kursernas anknytning till lärarnas forskning. Forskningsanknytningen fungerar bäst i BV och ST. I KM undervisar de odisputerade lärarna fler timmar än de disputerade lärarna och många av lärarna har låga procentsatser i undervisningen. Flera av dem är doktorander och har därmed hög andel forskning i sina tjänster. De förefaller dock mest undervisa på breddkurser som inte anknyter till doktorandens egen forskning.

4. Lärarna har aktuell och adekvat ämnesmässig, högskolepedagogisk och ämnesdidaktisk kompetens som nyttjas så att studenterna uppnår examensmålen

Lärarna har ämnesmässig och pedagogisk kompetens, men det är tydlig skillnad mellan de olika områdena. Inom BV och ST är lärarna aktiva forskare och har bred ämneskunskap. Inom BV finns två professorer och två docenter. Inom ST en docent och tre doktorer. I KM undervisar

lärarna med högst utbildning (inklusive en docent) minst eftersom de har andra viktiga uppdrag vid ALT. Lärare har forskningstid i tjänsten (10% för adjunkter, 20% för lektorer och 30% för professorer). Vissa adjunkter har fått extra tid för master- och doktorandstudier. De intervjuade lärarna var positiva till möjligheterna att använda tiden.

Tidigare var det vanligt att lärare togs in och växte in undervisning, utan utlysning. På senare tid har tjänster i högre utsträckning tillsatts genom externa utlysningar. Inom vissa områden är det svårt att erbjuda heltidstjänster, vilket gör det svårare att utlysa. Bedömningsgruppen betonar dock vikten av denna utveckling och uppmuntrar till fortsatt användning av externa utlysningar. Könsfördelningen bland lärarna är fortfarande ojämn. Två disputerade kvinnor har också nyligen lämnat skolan för andra tjänster.

Lärarna förväntas skaffa sin högskolepedagogiska kompetens externt. De flesta har någon form av sådan utbildning, om än ibland i mer begränsad omfattning än vad som numera är vanligt på universitet och högskolor. I ALT:s sammanställning av högskolepedagogisk kompetens nämns även gymnasieläraryt utbildning. Vid universiteten får sådan i och för sig relevant utbildning inte räknas som en högskolepedagogisk merit. Man har också utvecklat en egen (icke poänggivande) högskolepedagogisk kurs som fokuserar på ALT-specifika frågeställningar angående undervisning i digitala miljöer och gränsdragningar mellan högskole- och folkhögskolemoment.

5. Antalet lärare i proportion till utbildningens omfattning och innehåll

Bedömargruppen har i sin analys av dokumentation och självvärdering noterat att det är många lärare på ALT och att många arbetar deltid. Antalet lärare räcker gott och väl för utbildningens omfattning och innehåll men vid en omräkning till helårsekvivalenter och med hänsyn till lärarnas akademiska utbildningsnivå förändras bilden delvis.

Bedömargruppen ser inga problem i fråga om antalet lärare i proportion till utbildningens omfattning och innehåll i BV och ST.

I KM är det tydligt att de disputerade lärarna undervisar väldigt lite eftersom de har andra viktiga uppdrag. Därmed sköts huvuddelen av undervisningen av odisputerade (doktorander och adjunkter), inte sällan med ganska låg anställningsprocent inom högskolan ALT. Med de många små tjänsterna följer också att det är svårare att samordna och utveckla kurser. Bedömargruppen noterar att kurserna i KM omfattar såväl ledarskap och praktisk teologi som diakonik, missiologi och kyrkohistoria. För den bredden krävs en mängd olika kompetenser. I vissa är det väl försörjt, i andra svagare.

I RR (Religionshistoria och Religionsbeteendevetenskap) är läget problematiskt. Enligt den sammanställning av personalresurser (november 2024) som lämnats till bedömargruppen finns ingen tillsvidareanställd inom området, utan endast tre timanställda män som i och för sig har doktorsexamen. Av sammanställningen i excellarket framgår dock inte i vilken grad de tre undervisar eller om de ens gör det. Vid platsbesöket gavs muntlig information om att det finns tillsvidareanställd(a?) lärare med kompetens inom RR. Även om det finns någon/några i annat ämne som har sådan kompetens så är RR en sårbar miljö där lärosätet inte har erforderliga personella resurser. Enligt uppgifterna i excellarket är samtliga inom området RR män.

Bedömargruppen uppfattar det som att högskolans ledning är väl medveten om att det råder en besvärande obalans mellan andelen kvinnor och andelen män i lärarkåren, särskilt inom den disputerade delen av lärarkåren. Lärosätet har inlett ett förändringsarbete och stöder adjunkters doktorandstudier men har ännu lång väg att gå för att komma inom jämställdhetsspannet 40-60 totalt inom högskoledelen av verksamheten och inom de enskilda ämnena.

Mot bakgrund av att HL 1 kap 4§ slår fast att verksamheten ska avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildning och forskning samt att de tillgängliga resurserna ska utnyttjas effektivt för att hålla en god kvalitet i verksamheten uppmanar bedömargruppen ALT:s ledning att utarbeta en strategisk rekryteringsplan för att stärka lärarkollegierna i ämnesklustren KM samt RR och att den inkluderar en plan för ökad andel kvinnor i den disputerade delen av lärarkåren.

6. Utbildningens relevans för studenternas anställningsbarhet och samhällets behov

Bedömargruppens uppdrag är att granska högskoledelen av ALT:s utbildning. Då flera av de yrkesinriktade momenten återfinns i folkhögskoledelen, har bedömargruppen i detta avsnitt valt att se till studenternas hela utbildning, vilket innebär en viss utvidgning av det ursprungliga uppdraget.

En återkommande kritik mot ALT:s föregångare har gällt brister i utbildningens ledarskapsmoment, särskilt i jämförelse med den kompetens som erbjuds inom BV och ST. Bedömargruppen noterar en klar förbättring inom detta område, tack vare utvecklingen av de yrkesinriktade momenten inom folkhögskoledelen av utbildningen samt etableringen av olika studiecenter. Dessa studiecenter möjliggör för studenterna att bedriva utbildningen utan att behöva flytta långt, samtidigt som de kan engagera sig i praktikförsamlingar i närheten av hemorten eller den plats dit de flyttat för att studera. Detta är en betydande styrka, även om undervisning via digitala lösningar innebär tekniska utmaningar och kanske inte alltid når samma kvalitet som när en klass är samlad fysiskt på en plats.

Praktikmomenten, som är integrerade i pastor- och ledarprogrammet, bedöms ge studenterna värdefulla erfarenheter av den verklighet pastorer möter i sin tjänst. Förekomsten av mentorer för varje student är ytterligare en styrka, då det ger goda möjligheter till fördjupning i andligt ledarskap, teologisk reflektion och konkret problemlösning. Bedömargruppen noterar även att utbildningen inkluderar kommunikationsteori, ledarskapsteori, konflikthantering, religionsbeteendevetenskap, etik, diakonik och teologi om kyrkliga handlingar, vilka alla berör den praktiska teologin. Många av dessa moment återfinns inom ramen för RR- och KM-kurser. Bedömargruppen har identifierat vissa svagheter inom dessa områden, vilket potentiellt kan påverka utbildningens relevans för pastorsyrket negativt. ALT rekommenderas därför att stärka den akademiska kompetensen inom RR och KM.

Att leda större församlingar innebär en hög grad av komplexitet, med uppgifter som sträcker sig från personalvård och visionärt församlingsarbete till volontärsamordning, ekonomisk förvaltning och fastighetsfrågor. Ytterligare utmaningar kan inkludera verksamhet som second hand-butiker, vilka genererar resurser för diakonalt arbete och mission, samt konflikthantering och ledarskap.

För den som blir missionär tillkommer ytterligare utmaningar med kulturanpassning och möten med andra religioner och kyrkosamfund. Därför är det positivt att utbildningen inkluderar ett internationellt spår. Bedömargruppen rekommenderar en kontinuerlig utvärdering av studenternas upplevelser av hur väl ALT:s utbildning motsvarar behoven inför framtida tjänst i kyrkan. Samtal med studenter visar att de uppskattar utbildningen, men också att det fortfarande finns förbättringspotential vad gäller ledarskapsmomenten.

7. Studenternas inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen

Bedömargruppens kommentarer grundar sig på högskolelagens första kapitel som gäller alla högskolor. Enligt HL 1 kap 4§ är kvalitetsarbetet en gemensam angelägenhet för högskolans

personal och studenterna. Studenterna har enligt högskolelagen rätt att utöva inflytande över utbildningen (HL1 kap 4a §) och högskolan ska verka för att studenterna tar aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen (Lag 2000:260). Lagen föreskriver inte som den gör för högskolor med staten som huvudman ”att studenterna ska vara representerade i alla beslutande och beredande organ vars verksamhet har betydelse för studenternas utbildning och situation” men likväl ska de ha inflytande och delta i kvalitets- och förändringsarbete.

Bedömargruppen noterar med tillfredsställelse att studenterna genom studentkåren och genom utsedda representanter i råd och nämnder kan utöva inflytande över sin utbildning och situation. Det bör dock noteras att råden är just råd och att den formella beslutsmakten ligger hos rektor. En studeranderepresentant är dock närvarande vid rektors beslutsmöten.

Studenterna har möjlighet att utöva inflytande över enskilda kurser i utbildningen vid minst två tillfällen. Studenterna genomför kursvärderingar och studentkåren får nya kursplaner på remiss under en på förhand aviserad tidsperiod i kursplaneprocessen. De förefaller dock inte att ha representation i ämneskollegierna som är de organ som bereder nya kursplaner.

Vid platsbesöket nämnde studenterna att kursvärderingsformuläret uppfattades som väl statistiskt och därmed begränsande samt att formativa utvärderingar inte var vanligt.

Vid platsbesöket framhöll både studenter och ledning att det är nära mellan studenter och lärare, studenter och ledning och att det pågår ett ständigt samtal mellan de olika parterna. Därför speglar de formella strukturerna bara en del av den verkliga möjligheten till studentinflytande.

Bedömargruppen noterar med tillfredsställelse att en student ingår i bedömargruppen och att bedömargruppen gavs tillfälle att samtala med studenter vid platsbesöket.

8. Tillgänglig och ändamålsenlig studie- och lärmiljö

ALT:s utbildningar bedrivs vid flera studiecentra, vilket möjliggör geografisk flexibilitet för studenter men också ställer krav på likvärdighet mellan miljöerna. Studierektor uppger att varje centrum har ett eget bibliotek som tillgodoser kurslitteraturbehovet under de två första studieåren; därefter förutsätts studenterna nyttja närbelägna universitetsbibliotek samt ett växande utbud av digitala resurser. All kurslitteratur införskaffas så långt det är möjligt sedan en tid tillbaka i första hand i digitalt format.

Att utbildningen sker på olika platser, ofta med inslag av nätbaserad undervisning, ställer krav på en utvecklad och fungerande digital infrastruktur och miljö. Överlag bedöms denna som god. Klassrummen är utrustade med modern teknik för att möjliggöra hybridmöten och -seminarier. De studenter bedömargruppen samtalade med under platsbesöket beskriver också undervisningslokalerna som funktionella och lärarkontakten som god. Dessa var dock studenter vid högskolans huvudlokaler i Örebro. Bedömargruppen har inte haft möjlighet att samtala med studenter vid något av övriga studiecentra, så detta perspektiv saknas i bedömningsunderlaget.

9. Kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen

Bedömargruppen är imponerad av den implementerade systematiska uppföljningen av kursmålen länkning till program mål och därmed nationella examensmål. Den målmatrix som UKÄ:s granskningspanel efterlyste vid sin granskning 2022 har utarbetats och tagits i bruk. Matrisen är kanske till och med väl ambitiös – den innehåller så mycket information att den kan upplevas som svåröverskådlig. Med detta arbete som grund har nu en förenklad variant tagits

fram som nu används som guide vid framtagning av nya kurser. Den omfattande matrisen behövs dock även fortsättningsvis för att kunna följa progressionen inom de olika studiegångarna.

Bedömargruppen uppfattar den samlade handläggningsordningen för kursplaner från beslut om kursutbud till fastställd kursplan som genomtänkt och tydlig. Det råder hög medvetenhet om behovet av kopplingen mellan kursmål, kursinnehåll, utbildningsmål och de nationella examensmålen. Bedömargruppen noterar med tillfredsställelse att studenterna ges tillfälle att yttra sig under kursplaneberedningsprocessen. Av handläggningsordningen framgår däremot inte de första stegen i processen till en ny kurs, alltså var förslag på nya kurser kommer ifrån och vilka enskilda eller organ som har förslagsrätt. Handläggningsordningen skulle kunna förstärkas med en inledande punkt om hur underlaget till kursutbudsbeslutet utarbetas och vilken roll studenterna har i den processen.

Arbetet med kursutvärdering förefaller ske i enlighet med tydliga rutiner och i form av fasta mallar. Studenterna nämnde vid platsbesöket att de upplevde kursvärderingsformuläret som begränsande och att varken formativa eller muntliga kursvärderingar förekommer. De nämnde även att kursvärderingarna inte alltid genomförs inom ramen för undervisningstiden. Här finns en viss utvecklingspotential.

Samlad bedömning

Som helhet håller utbildningen en hög nivå i nationell och internationell jämförelse. Bedömargruppen är imponerad av utbildningen i BV och ST, men ser vissa problem och utvecklingspotential inom KM. Där undervisar de disputerade lärarna endast lite och undervisningen sköts i huvudsak av doktorander och adjunkter, ofta med begränsade tjänster. Detta riskerar att gå ut över långsiktig planering och samordning. Och vi ser med oro på RR. Könnsbalansen fortsätter att vara ett stort problem. Inom dessa tre områden (KM, RR och obalansen mellan könen) krävs en långsiktig och strategisk rekryteringsplan.

De styrkor och utvecklingsområden som bedömningsgruppen har identifierat inom utbildningen sammanfaller med styrkor och utvecklingsområden inom forskningen. Inom BV bedrivs omfattande forskning på hög internationell nivå. Publikationslistorna för de senaste åren är imponerande. Forskningen inom ST är inte lika internationellt inriktad och inte lika omfattande, men den håller hög kvalitet. Inom KM är forskningsproduktionen mer begränsad och inom RR redovisas ingen forskningsproduktion. ALT står bakom två vetenskapliga tidskrifter, *Hybrid* som publicerar forskning i skärningspunkten mellan BV, ST och KM, och, tillsammans med två norska högskolor, *Scandinavian Journal for Leadership and Theology* som publicerar artiklar inom fältet ledarskap och teologi. Forskningens inriktning är adekvat för utbildningens behov och den forskning som publiceras i ovanstående tidskrifter är av hög relevans för den utbildning som bedrivs.